

Tar gallyon négy kereszt

Kvazimodo-Braun István

1945 májusában, alig harminc-negyven nap leforgása alatt, másodszer voltam Eberauban. És ami a legérdekesebb, mikor április elején útnak indult az egész koncentrációs tábor, biztos voltam benne, hogy ide még visszajövök. Vissza kellett jönnöm Eberaubá, mert ez a falu adósunk volt egy titokkal. Mint utólag kitudt: ötezren indultunk el, kilencvenen maradtunk életben és hatan tartottuk meg a fogadalmat: megoldani az eberai titkot.

Hogy hol van Eberau?

Én sem az iskolában tanultam meg ezt a nevet.

Eberau kis falu az osztrák-magyar határon Burgenland szélén. Akkora körülbelül, mint, mondjuk, Bácskában Csantavér. Körülbelül olyan is. A falu szélén szőlősdombok emelkednek, ahonnan lelátni az országútra. Ott kanyarodik valahol a határ is. Átellenben, az országúton túl, éppen Eberaual szomszédságban Péterfa fekszik, s a szőlősdombok többnyire a péterfaiak tulajdona.

A falu a maga egészében koncentrációs tábor volt. Tele kényszermunkásokkal — románokkal és zsidókkal. Én az utóbbiakhoz tartoztam. Valami iskolaféle épületben laktunk, elég tűrhetően. A baj inkább az volt, hogy a legzordabb tél idején meleg ruha és cipő nélkül kerültünk a Dunántúlról Ausztriába. Az ilyen felesleges holmitól Szombathelyen szabadítottak meg bennünket a nyilasok, mielőtt átléptük a határt. Akkoriban nem ez volt a legnagyobb gondunk. Miután a szombathelyi vágóhídon vetkőztettek le bennünket, tulajdonképpen jól jártunk még így is. (Azonban ez is másik történet...)

De emiatt fagyott le Boros Pista, Reuter András, Kovács Lajos és Bálint Laci lába.

Ezen a télen sokat havazott. Még Magyarországon a Dunántúlon azzal foglalkoztunk, hogy reggeltől estig takarítottuk a hófúvásokat, vagy térdig erő hóban döntöttük az erdőn a fákat. Amilyen sok volt a hó, olyan kevés

az élelem. Rendszerint naponta egyszer kaptunk valami bablevesfélét. Így aztán, hogy átkerültünk Ausztriába, majd lassan megenyhült az idő, megjelentek a fagyás és éhség nyomai is. Annál inkább, mert hiszen Eberauban sem volt sokkal bőségesebb a koszt.

A legbetegebbek ők voltak, Boros Pis'a, a könyvkötő, Reuter András, a joghallgató, Kovács Lajos kárpitos és Bálint Laci, aki otthon nyomdász volt.

Egy este éppen vacsoránkat rágcáltuk, valahogy elhangzott a szobában ez a szó:

— A félkarú . .

Nem tudtuk, ki bökte ki, de elhangzott. Azt se tudtuk, hogy ki az a félkarú, micsoda, mi közünk hozzá, miért hangzott el a neve.

— Félkarú — ennyi volt az egész és mégis mindannyian megborzongtunk.

Egyszerre csak beállított.

Fiatal, magos, szép ember volt, SS egyenruhában. Tényleg hiányzott fél karja. Katonásan nézett végig vackainkon is, rajtunk is, de mosolygó szürke szemében mintha valami barátságféle csillant volna meg.

Néhány kitüntetés fityegett a mellén.

Megállt a szoba közepén, s míg nádpalcájával csizmája szárát csapkodta, egy pillanat alatt áttekinthetett mindent.

Az orvost szólította. Tehát tudta, hogy van köztünk véletlenül egy orvos is. Csendesen beszélgetett vele. Kikérdezte, milyen a szállásunk, milyen a kosztunk, ügyelünk-e a tisztaságra és akad-e tetű a táborban.

Elrendelte, hogy építsünk magunknak valami fertőtlenítő kamrát és gőzöljük ki ruháinkat. Megmagyarázta nagyjából, hogy s mint kell hozzálatni a munkához, aztán elindult kifelé. Az ajtóban azonban még visszafordult és érdeklődött, van-e betegünk.

— Van — mondta az orvos reménykedve.

— Hány?

— Négy.

— Mi a bajuk?

— Fagyás és gyengeség.

Végignézte őket, kicsit elgondolkozott.

— Jó — mondja, és jóságos szemeivel biztatóan nézett az orvosra. — Majd elküldjük őket a kórházba.

S valóban. Másnap reggel, mire felébredtünk, szalmával jócskán bélelt parasztkocsi állt a tábor bejárata előtt. Két fegyveres őr jött vele. A betegek felkapaszkodtak a kocsira, kényelmesen elhelyezkedtek, betakaróztak és a kordély elindult Boros Istvánnal, Reuter Andrással, Kovács Lajossal és Bálint Lacival. Valahová, valamilyen kórházba.

Egy-két hét múlva kezdődött a suttogás.

Senki sem tudott semmit. Azonban valami sejtelem vett erőt rajtunk. Hátha nem is kórházba vitték őket? Hol a kocsis? Senki se tudta. Hol vannak az örök? Nem ismerte őket senki.

Nem. Csakugyan nem tudtunk semmit, és mégis mindig biztosabb és határozottabb lett az az érzésünk, hogy azok négyen. . .

Ezért volt az, hogy mikor rövidesen, hirtelen elhajtották az egész falut a tobelbadi tábor felé, megfogadtuk, hogy visszajövünk Eberaubá és kikutatjuk az igazságot. . . Nem mondta egyik sem, de a fogalomhoz tartozott az is, hogy ha valóban történt valami, azért felelni fog valaki akárki, aki élénk kerül. . .

Talán el kellene mondanom, mi történt azután, addig a pillanatig, amikor május 9-én meghallottuk, hogy vége a háborúnak, hogy szabadok vagyunk, hogy életben vagyunk. . . Egyszer talán elmondom. . . Az külön re-

gény. Nem is egy. Messze, messze voltunk Eberautól, Gráz körül egy elátkozott malomban meg egy elvarázsolt kastélyban. Azonban a szabadság hírére felszedőlködött mindenki és indult haza. Haza! Gyalog. Vagy négykéz-láb. Haza!

Mi hatan is elindultunk. Eberauba.

Észrevettek, megismertek bennünket.

Mikor megálltunk a falu közepén, a téren, lassan merészkedett felénk a nép. Innen egy asszony. Onnan kettő. Amonnan a gyerekek. A borbély. A tanítónő. Mindig többen. Nagy körben, lassú léptekkel, bizonytalanul vettek bennünket közre. Nem szoltunk, de ők tudták, mit akarunk itt. Sápadtak voltak. Kicsit reszkettek.

A tanítónő kezdte.

— Azokat keresik?

— Azokat.

Az egyik asszony nagyot sóhajtott. Valaki megszólalt.

— Senki se tudja. Arra vitték őket Günsdorf felé. Senki se látott semmit.

Valaki felsírt.

Tehát a szomszéd falu felé vitték őket.

Elindultunk.

Mentünk, mentünk faluról falura, sárga szalaggal a karunkon, s sárga szalagon kék-piros jel, csillaggal. Mentünk, mentünk és kerestük társaink nyomát. Sehol se kellett magyarázkodni. Mindenki, mindenütt tudta némaságunkból, mit keresünk.

Mentünk, mentünk. Már majdnem alkonyodott.

Az egyik faluban öreg ember állított meg bennünket. Ott üldögélt háza kapujában.

Ez volt a falu első háza. Ütött-kopott viskó. Alig pár méterre az országúton álló bádogtáblától, melyre kék alapon fehér betűkkel írták a falu nevét: „St. Klara”.

Az öreg felállt. Mintha már várt volna bennünket. Igen. Biztosan várt bennünket. Lehetett hetven éves. Talán még öregebb is. Kevés ősz haja kuszáltan hullott homlokára. Felgyúrt ingujjából látszott napégette, aszott bőre.

— Én elvezetem oda magukat.

A földről egy fejszét emelt fel.

— Tudom, hogy agyonvernek — mondta egész egyszerűen. Olyan természetesen beszélt, mintha csak azt mondta volna: jónapot.

— Hol vannak? — kérdezte valmelyikünk.

Jól megnézett bennünket, s hogy egyikünk se vette ki kezéből a fejszét, vállára emelte és elindult.

Mi pedig mentünk utána.

A házak közt haladtunk keresztül a kerteken, el az erdő felé, melynek első fái már előttünk tünedeztek.

— Favágó vagyok — mondta. — Két fiam odavan. Nekem már mind-egy. — Mi hallgattunk. Dermedten. Szívünk a torkunkban dobogott. Szóval még is jól éreztük.

— Akkor is dolgoztam — szólalt meg újra az öreg. — Hallottam a lövéseket... Nem tettem semmit... Nem is mertem volna. Mit is csinálhattam volna?... Azért sokszor jártam ott, mióta megtörtént. Maguk ezt talán nem is értik?

Az erdőhöz értünk. Bük- és fenyőfák közt mentünk, keskeny ösvényen, míg egy kis tisztáshoz nem értünk. Itt megállt az öreg és lehajtotta a fejét.

Ha ő meg nem áll, mi észre sem vettük volna, hogy a tisztás kopár egy darabon.

S a kopár folt közepén, földbe szúrva, kövekkel megtámasztva, karvastagságú száraz gally meredt elénk. Teteje gömbölyűre faragva, lejjebb négysarkosra. Mintha négy picike emléklap lenne ráragasztva, köröskörül. Aki ezt az ágat kifaragta és ideszúrta, minden lapocská közepébe keresztet vésett.

Az öregre néztünk. Ott állt előttünk, lehajtott fejjel, vállán a fejszével. Szeme rátapadt a gallyra. Keze munkájára.

Aztán megtörölte a szemét.

Így hát mi hatan megtartottuk a szavunkat. Hat barát.
És találtunk egy hetediket is.

